
Komu dát peníze na vědu?

Komu dát peníze na vědu?

Odpovídají náměstek ministryně školství Petr Kolář a profesor Pavel Hobza

V uplynulých týdnech jsme zveřejnili názory našich předních vědců na reformu financování vysokých škol - program takzvaných Výzkumných záměrů. Dnes polemiku uzavíráme - na naše otázky odpovídají náměstek ministerstva školství Petr Kolář a přední chemik z Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR a profesor Univerzity Karlovy Pavel Hobza. K nejkritizovanějším bodům reformy patřilo to, že hodnotitelé z různých zemí nepoužívali jednotná kritéria, že větší váha byla dána záměrům před výsledky minulých období, a proto mimo jiné prostředky na výzkum nedostala i některá dlouhodobě nejlepší pracoviště v zemi.

Vyšli jsme z víceméně přijímané skutečnosti, že reforma financování výzkumu na vysokých školách je v principu správná, avšak že je nutné vypilovat postup jejího uplatňování. Především ve dvou směrech: jednak odstranit váhu slibů (výzkumných záměrů) na úkor práce vykonané v poslední době (publikace, citace, patenty), jednak sjednotit měřítka pro hodnocení a hodnotitele záměrů.

Jak a dokdy budou jednorázově kompenzovány propady evidentně úspěšných pracovišť?

P. Kolář: Návrhy výzkumných záměrů byly hodnoceny nejen z hlediska dosažených výsledků, ale také z hlediska kvality předloženého strategického plánu výzkumu. Termín „záměr“ není v zákoně použit pouhou náhodou.

Ministerstvo bude podporovat vysoké školy v tom, aby udržely především mladé vědecké pracovníky, jejichž působení na škole by bylo ohroženo v souvislosti s nepřiznáním výzkumného záměru a jejichž práce prokazatelně přinesla zmíněné „výsledky na světové úrovni“. Existuje více možností, jak je udržet: školy mohou využít masivního navýšení prostředků pro vzdělávací (a s ní spojenou tvůrčí) činnost v roce 2005 nebo prostředků na tzv. specifický výzkum nebo grantů či nových výzkumných programů vyhlašovaných v roce 2006. V ojedinělých případech může ministryně školství zvážit poskytnutí jednorázové dotace pro vysokou školu pouze v roce 2005. Předpokládám, že forma, výše a případní adresáři dotace budou známi v březnu tohoto roku.

P. Hobza: Finanční propad je na některých pracovištích značný a není možné čekat na rok 2006. Pracovištím, která jsou „evidentně úspěšná“, je třeba neprodleně poskytnout „překlenovací dotaci“, aby nedošlo k odchodu mladých pracovníků. Víím, že toto už skutečně hrozí a je třeba jednat urychleně. Nemusím samozřejmě říkat, že by to mělo být skutečně jen pro ta nejlepší pracoviště, a také nemusím říkat, že některá skutečně špičková pracoviště záměr nedostala.

Jak a dokdy budou provedeny takové systémové změny v pravidlech hodnocení, aby se podobné propady minimalizovaly?

P. Kolář: Tvrdím, že použitý systém je principiálně správný, i když je vždy co zdokonalovat. Budoucí změny by měly směřovat k objektivizaci hledisek, která jsou při hodnocení využívána, a omezení subjektivních názorů těch, kteří se na hodnocení podílejí. Při hodnocení návrhů výzkumných záměrů se podle zákona uplatňují dvě základní hlediska: dosažené výsledky za období předcházejících pěti let a kvalita předloženého výzkumného záměru, předpoklady k jeho realizaci a dosažení deklarovaných cílů a výsledků.

Není pravda, že při hodnocení návrhů výzkumných záměrů nebylo uplatněno první z uvedených hledisek. Stačí nahlédnout do postupu hodnocení, které ministerstvo zveřejnilo na internetu, a každý, kdo shledat chce, shledá, že posouzení dosavadních výsledků hrálo významnou roli.

Neúspěšní uchazeči o podporu výzkumného záměru argumentují právě dosud dosaženými výsledky a druhé výše uvedené hledisko hodnocení opomíjejí. Ale i to musí hrát při hodnocení významnou roli, neboť podpora není poskytována za minulé zásluhy, ale na výzkumný záměr, tedy do budoucnosti, na očekávané výsledky.

P. Hobza: Princip záměrů je správný, systém rozdělení již méně. Stručně: vědecká minulost musí mít rozhodující váhu (80-90 %) a budoucnost jen mnohem menší. Jestliže někdo za posledních 5-10 let nic nevymyslel a nic řádného neudělal, tak samozřejmě také nic neudělá v budoucnu. Není možné použít řady oponentů pro řadu záměrů, musí být jeden orgán, který posoudí všechny záměry z jednoho oboru, aby bylo měřeno stejným metrem. Komise toto absolutně nesplnila a ani podle zadání splnit nemohly.

Ministerstvo by mělo tyto principy akceptovat a budoucí projekty takto posuzovat. Nevymýšlejme nové postupy a převezměme fungující. V minulých týdnech se často mluvilo o britském systému. To je přesně ono! A je absolutně nemyšlitelné, že by mohlo v Británii dojít k něčemu podobnému jako u nás (objektivně nejúspěšnější pracoviště nedostane záměr).

Proč je výzkum na vysokých školách, kde se má především učit, tak potřebný (nepostradatelný)?

P. Kolář: Představa, že „na vysokých školách se má především učit“, je pozůstatkem násilného oddělení vědy od vysokoškolského vzdělávání, což bylo typické pro totalitní režim. Je zřejmé, že kvalitní vysokoškolské vzdělávání není možné bez pěstování vědy. Platí též obrácená teze: kvalitní výzkum nelze provozovat bez výuky studentů.

P. Hobza: Plně souhlasím, ale potom musí ministerstvo školství neprodleně (dnes nebo raději včera) korigovat nejkřiklavější nedostatky. Není možné, aby **fakulta**, která dosahuje v české kotlině nejlepších vědeckých výsledků, srovnatelných, nebo dokonce lepších než pracoviště akademie věd, nedostala záměr. Ještě jednou, je třeba jednat velmi rychle a neodkládat nápravu ani měsíc.

Připouštíte vůbec, že první hodnocení výzkumných záměrů odhalilo nějaké slabiny, nebo jste s jeho výsledky bezvýhradně spokojeni?

P. Kolář: Odborné diskuse nejčastěji narážely na dvě kritická místa: poměr vlivu oponentů oproti vlivu odborných komisí na výsledné hodnocení a poměr vlivu badatelské historie („co bylo dosud vykonáno“) oproti vlivu plánu do dalšího období („co má být vykonáno“). Napříště lze snížit vliv oponentů a posílit vliv meziresortních komisí (což povede k nařčení komisí ze subjektivismu a zaujatosti).

Co se týče váhy dosažených výsledků, z důvodů již uvedených nepředpokládám, že by se v budoucnu mělo něco měnit. Pro celkové posílení objektivitu hodnocení budeme moci využít i oficiální metodiku hodnocení výzkumu a vývoje, kterou přijala vláda v loňském roce.

P. Hobza: Je mi líto, ale tento systém je třeba modifikovat. Podívejme se, jak se to dělá jinde, a nechme rozhodnout vědce (myslím aktivní vědce, kteří vědí, co to věda vlastně je, a ne takové, kteří poslední publikaci sepsali před mnoha lety). Proč se ministerstvo školství nezeptá třeba odborných komisí při Radě pro výzkum a vývoj? Závěry naší komise (živá příroda) byly naprosto jednoznačné a stávající systém udělování záměrů jsme označili jako nevhodný. Je třeba všechny organizace účastníci se jakékoliv soutěže jednotně porovnat. (Samozřejmě nebudeme srovnávat filozofii a chemii!) Záměr (nebo grant) pak dát jen těm, kteří prokázali, že v minulém období (obvykle 5-7 let) dosáhli významných výsledků. Ještě jednou, tak se to dělá v celém světě!

Kolář: Podpora není poskytována za minulé zásluhy, ale na výzkumný záměr, tedy do budoucna. Hobza: Jestliže někdo za poslední léta nic nevymyslel a neudělal, tak samozřejmě také nic neudělá v budoucnu.

EVA BOBŮRKOVÁ, FRANTIŠEK HOUDEK